

CERCETAREA CIVILIZAȚIEI DACO-GETICE IN JUDEȚUL MUREȘ

de dr. VALERIU LAZAR

Civilizația strămoșilor noștri daco-geți a reținut atenția cercetării arheologice în mod sistematic abia din a doua jumătate a sec. al XIX-lea. De atunci, cum se știe, învățați de seamă ai poporului român (Al. Odobescu, B. P. Hașdeu, Gr. Tocilescu, G. Murnu, V. Pârvan îndeosebi, C. Daicoviciu și alții) s-au aplecat, prin studiile lor, cu atenția cuvenită, pe de o parte, asupra relicvelor daco-getice descoperite, au definit — prin ele — tot mai mult coordonatele acestei civilizații, structura materială specifică, au fixat acestei civilizații locul cuvenit și semnificația proprie în preistoria europeană.

Pe de altă parte, aceiași învățați au cercetat civilizația daco-geților în evoluția sa istorică, dinamică, în strânsă legătură cu cea a popoarelor cu care strămoșii noștri au fost permanent în ample și diverse raporturi.

În cazul județului Mureș cercetarea vestigiilor dacice are peste un veac de existență. Ea a început, se pare, în 1847, atunci când J. G. Seidl a publicat tezaurul monetar de la Săușa¹ (com. Ungheni). Nu mult mai târziu, epigrafistul și arheologul sighișorean M. J. Ackner a publicat (1860) tezaurul de la Hetiur (mun. Sighișoara), descoperit în 1859².

Cunoscutul istoric și etnograf secui Orbán Balázs a adus în circuitul științific descoperirile de la Abuș³ (com. Mica) și Budiu Mic⁴ (com. Crăciunești). Aceiași cercetător punea întrebarea dacă descoperirile de la Ceuașu de Cîmpie („Dîmbul Rotund”)⁵ sau de la Mădăraș⁶ (dealul „Csupilág”, com. Band) nu sînt de factură dacică ?

---

¹ J. G. Seidl, ÖBLK, III, 1846—1847, p. 148. Este vorba de un tezaur, găsit în 1845, constituit din 84 monede consulare romane din argint.

² M. J. Ackner, MCC, V, 1860, p. 25—26. Tezaurul dacic de la Hetiur a fost găsit cu prilejul săpării șoselei spre Pipea, la o adîncime de 0,15 m. El a constat dintr-o brățară-spirală din argint, cu extremitățile lățite și modelate în formă de capete de șerpi (azi în Muzeul de istorie naturală, Viena) și, probabil, din două fibule de argint, în formă de lingură (Muzeul de istoria artei, Viena). Despre acest tezaur — F. Kenner, AÖG, XXIX, 1863, p. 320 (il.) și, apoi, o bogată bibliografie (vezi nota 85).

³ Orbán B., *A székeljöld leírása* (=Orbán B., *A Székelyföld*), I, 1868, p. 89 ; fragmente ceramice de pe dealul „Cetății”.

⁴ Autorul (*A Székelyföld*, IV, 1870, p. 214) menționa descoperirea pe locul „Telek” a unor piese funerare, arme, precum și un tezaur de monede republicane romane de argint, găsit în 1865. Tezaurul se eșalona cronologic pînă la Augustus și indica — în locul descoperirii —, alături de celelalte vestigii, o mică așezare dacă.

⁵ Orbán B., op. cit., p. 140, 214.

⁶ *Ibidem*, p. 214 ; amintește și descoperirea unor monede grecești și romane.

E. A. Bielz publica, aproape tot atunci, tezaurul monetar de la Petelea⁷. G. Gooss însuma, în „Cronica descoperirilor arheologice din Transilvania”⁸, noi descoperiri dacice sau mărturii strîns legate de civilizația daco-getică, descoperite la: Criș⁹ (com. Daneș), Dedrad¹⁰ (com. Batoș), Glodeni¹¹, Laslău Mic¹² (com. Suplac), Măgheruș¹³ (com. Nadeș), Nadeș¹⁴, Reghin¹⁵, Seleuș¹⁶ (com. Daneș), Se-leuș¹⁷ (com. Zagăr), Senereuș¹⁸ (com. Bălăușeri), Sighișoara¹⁹, Șaeș²⁰ (com. Apold),

⁷ E. A. Bielz, AVSL, XI, 1874, p. 463. Tezaurul a fost descoperit, în 1869, într-un ogor din apropierea localității, de către un țaran. El a avut peste 200 monede dacice schyphate (mz. Sibiu, Budapesta și Viena).

⁸ C. Gooss, *Chronik der archaeologischen Funde Siebenbürgens* (=C. Gooss, *Chronik*), Sibiu, 1876.

⁹ Idem, AVSL, XIII, 1876, p. 232; menționa descoperirea, în comună, în a doua jumătate a veacului trecut, a unor monede republicane romane.

¹⁰ C. Gooss, *Chronik*, p. 19; idem, AVSL, XIV, 1877, p. 77; — dădea ca descoperiri monede dacice de tip Filip II (mz. Sighișoara).

¹¹ Idem, AVSL, XIV, 1877, p. 73; tezaur monetar constituit din 84 denari republicani romani din argint, descoperit pe teritoriul satului.

¹² C. Gooss, *Chronik*, p. 9; drahme ale Macedoniei Prima (una se afla în colecția fostului Liceu german din Sighișoara).

¹³ *Ibidem*, p. 34; idem, AVSL, XIII, 1876, p. 486, 488, 533 (il.); de pe teritoriul satului, o brățară de bronz cu ornamente-grupuri de butoni din Latène.

¹⁴ C. Gooss, *Chronik*, p. 95; o cană de lut ars, cu o toartă, lucrată cu mina (Muzeul Brukenthal, Sibiu; inv. nr. 11755) și o rîșniță dacică sau romană (?); cf. I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania* (=I. H. Crișan, *Ceramica*), București, 1969, p. 268, nr. 194.

¹⁵ C. Gooss, op. cit., p. 247—248; monede dace din argint, reprezentînd imitații după tetradrahmele lui Filip II și după denari romani republicani, precum și denari romani republicani autentici. O piesă — tip Filip II — și o imitație după un denar republican roman a existat în colecția fostului liceu evanghelic din Sighișoara. Piesele au fost descoperite pe teritoriul orașului, fără a se fi putut preciza locul.

¹⁶ *Ibidem*, p. 9, 64; din loc neprecizat, tetradrahme macedonene din Amphipolis (sec. II î.e.n.; azi în Muzeul Brukenthal, Sibiu).

¹⁷ *Ibidem*, p. 9; o tetradrahmă a Macedoniei Prima (nu de Thasos, nici tetradrahme ale lui Al. Macedon, cum amintesc, unii, greșit!; piesa în Muzeul din Sighișoara).

¹⁸ C. Gooss, *Korrbl. VSL*, I, 1878, p. 85. Prezintă tezaurul dacic din argint, descoperit în 1878, cu prilejul săpării viei lui L. Reissenberg. Tezaurul, păstrat într-un vas de lut, din pastă cenușie, cu gîtul strîmt, era constituit din: o brățară-spirală din sîrmă de argint terminată cu protome stilizate în formă de capete de șarpe; un colier (torques); cîrlige pentru închis; trei inele de sîrmă împletită cu capetele răsucite în jurul sîrmei; un lanț și o fibulă de tip Nauheim („în formă de lingură”).

Împreună cu tezaurul s-au aflat zece monede republicane din argint, cea mai tîrzie fiind de la Iulius Caesar. Obiectele descoperite sînt datate în Latène III (Tezaurul în Muzeul Brukenthal, Sibiu; inv. nr. 740—746, 1483).

¹⁹ C. Gooss, AVSL, XIII, 1876, p. 250; o monedă romană din timpul republicii (sec. II î.e.n.), descoperită pe teritoriul actualului municipiu. Prezintă de pe Henjeschburg, punct probabil identic cu „Cetatea Urișilor”, ceramică cenușie din Latène, cf. *Korrbl. VSL*, XIII, 1899, p. 1—4. Autorul reamintește și descoperirile sesizate și prezentate înaintea sa de J. F. Neigebauer, L. Kövári, F. Müller, M. J. Ackner, F. Kenner, J. Vass sau în *Programm Schässburg* (1853/1854, p. 38; 1855/1856, p. 83; 1862/1863, p. 94).

²⁰ C. Gooss, *Chronik*, p. 250, tezaur monetar descoperit în a doua jumătate a secolului trecut, în stînga șoselei ce duce spre Sighișoara, în marginea pădurii. Tezaurul consta din 563 de denari romani republicani din argint, datați între 217—49 î.e.n. (2 piese în Muzeul din Sighișoara).

Tîrgu Mureș²¹ și Tigmandru²² (com. Nadeș) sau reamintea pe cele de la Hetiur²³ și Petelea²⁴.

Multe din descoperirile daco-getice din județul Mureș sau vestigii strîns legate de acestea (cronologic, genetic, interferență) au stat și în atenția lui Gr. Tocilescu. În cunoscuta sa lucrare *Dacia înainte de romani* (1880) marele polihistor român s-a ocupat, printre altele, și de descoperirile de la Dedrad²⁵, Hetiur²⁶, Măghe-rus²⁷, Petelea²⁸, Reghin²⁹, Tîrgu Mureș³⁰ și Șăușa³¹.

Deși a fost preocupat, mai cu seamă, de antichitățile romane din Transilvania, G. Téglás nu a omis vestigiile daco-getice din aria actualului județ Mureș. În studiile sale arheologul brașovean face dese referiri la descoperirile de la Abuș³², Dedrad³³, Hetiur³⁴, Petelea³⁵, Reghin³⁶, Seleuș³⁷ (com. Zagăr), Senereuș³⁸, Sighișoara³⁹, Șaeș⁴⁰, Tîrgu Mureș⁴¹ și Tigmandru⁴². În aceeași perioadă, C. Teutsch publică descoperirea de la Armeniș⁴³ (com. Vișoara).

În a doua jumătate a sec. al XIX-lea interes față de mărturiile arheologice daco-getice au manifestat și alți cercetători (F. Rómer⁴⁴ și B. Kuzsinszky⁴⁵ ș.a.), chiar dacă ei n-au adus contribuții noi, importante, la descifrarea acestora.

Situația este asemănătoare și în cele două decenii ale sec. al XIX-lea, perioadă în care, totuși, unele categorii de vestigii, îndeosebi tezaure monetare și tezaure din argint, reconsiderate de unii cercetători, devin mai bine cunoscute în lumea științifică europeană. De pildă, O. Göhl reconsideră descoperiri ca cele

²¹ *Ibidem*, p. 61 ; tezaur de denari republicani din argint, descoperit în punct neprecizat ; piesele sînt datate între 189—85 î.e.n.

²² *Ibidem*, p. 63 ; amintește : mai multe monede grecești din argint, care ar putea reprezenta drahme din Apollonia și Dyrachium ; două cupe deliene cenușii, cu ornamente în relief ; pe dealul „Hodia“ — o stațiune din a doua epocă a fierului, din care provin, după Gooss, „urne“ funerare (?).

²³ *Ibidem*, p. 133.

²⁴ *Ibidem*, p. 14 ; idem, AVSL, XIV, 1877, p. 82.

²⁵ Gr. Tocilescu, *Dacia...*, p. 859.

²⁶ *Ibidem*, p. 810, 813, 822 (il.).

²⁷ *Ibidem*, p. 812, 821 (il.).

²⁸ *Ibidem*, p. 867.

²⁹ *Ibidem*, p. 859.

³⁰ *Ibidem*, p. 857.

³¹ *Ibidem*, p. 857.

³² G. Téglás, ErdMüz., XII, 1895, p. 312—314. Fragmentele ceramice descoperite pe dealul „Cetății“ le atribuie dacilor, ele fiind, probabil, din faza clasică.

³³ G. Téglás, OTÉ, XII, 1887, p. 301.

³⁴ *Ibidem*, p. 195.

³⁵ *Ibidem*, p. 86 ; idem, UR, IX, 1889, p. 326.

³⁶ *Ibidem*, p. 86.

³⁷ *Ibidem*, p. 195, nr. 238.

³⁸ *Ibidem*, p. 196 ; idem, ErdMüz., IV, 1887, p. 137 ; idem, ArchÉrt., XII, 1892, p. 410 ; idem, BKL, XLIV/1, 1911, p. 542 (il.).

³⁹ Idem, HTRTÉ, VIII, 1893—1896, p. 55—56 ; idem, AK, XIX, 1895, p. 47.

⁴⁰ Idem, OTÉ, XII, 1887, p. 178.

⁴¹ Idem, p. 86.

⁴² Idem, p. 198.

⁴³ C. Teutsch, KorrbI.VSL, III, 1880, p. 110 (vas de lut cenușiu, fără precizarea locului, datat în perioada clasică ; cf. I. H. Crișan, op. cit., p. 270, nr. 216).

⁴⁴ F. Rómer amintește (1886), printre altele, descoperirile de la Hetiur, Lașlău Mic, Măgherani, Senereuș.

⁴⁵ B. Kuzsinszky — pe cele de la Senereuș (1880).

de la Mura Mică⁴⁶ (com. Gornești), Tîrgu Mureș⁴⁷ etc., S. Noe e preocupat (1904) de descoperirile de la Mura Mică⁴⁸, S. Rákoczy de cele de la Petelea⁴⁹, Reghin⁵⁰, Tîrgu Mureș⁵¹ ș.a., R. Forer (1908) de tezaurele de la Mura Mică⁵² sau Petelea⁵⁸.

Analiză și reconsiderare a unor descoperiri, îndeosebi monetare, mai vechi, face C. Moisil în „Buletinul Societății Numismatice“ (1913)⁵⁴.

Ceea ce se remarcă în cercetarea vestigiilor daco-getice pînă în pragul deceniului al treilea este faptul că ea, cercetarea, a fost efectuată asupra unor mărturii care au ieșit la iveală, în majoritatea lor, întîmplător. De asemenea, în marea lor majoritate aceste mărturii erau constituite din tezaure monetare și din obiecte de podoabă din argint.

Totuși, în cercetarea civilizației daco-getice se face — începînd cu sec. al XX-lea — un pas înainte: evidențierea ei prin cercetări și săpături sistematice. Exemplu concludent, în cazul județului Mureș, este dezvelirea vestigiilor de la Sighișoara.

În săpăturile din anii 1902—1904⁵⁵, ca și în cele de mai tîrziu, în așezarea de pe „Dealul Turcului“ (Wietenberg) au fost dezvelite, pe platou, peste 100 de bordeie și gropi de cenușă, vetre de foc⁵⁶. Așezarea conținea numeroase și variate unelte, arme și podoabe daco-getice, ca și produse de import („cupe deliene“, monede macedonene, romane ș.a.). Săpăturile ample și sistematice efectuate atunci, și mai tîrziu, au demonstrat că la Sighișoara este o așezare reprezentativă, care aduce importante contribuții la cunoașterea civilizației strămoșilor noștri. Descoperirile, îndeosebi monedele, arată că așezarea începe în faza a II-a și există și în faza clasică.

În perioada interbelică (1918—1940) cercetarea civilizației daco-getice în aria județului Mureș s-a bucurat de o atenție relativ redusă. Mijloacele materiale restrinse puse la dispoziția instituțiilor de specialitate (în speță Muzeul județean Mureș), lipsa unor cadre de specialitate pe plan local, pregătite pentru investigarea unor astfel de mărturii, s-a reflectat în rezultatele modeste obținute în cercetarea civilizației daco-getice.

Unele dintre așezări sau vestigii de civilizație daco-getică au fost repertoriate de născădeanul Iulian Marțian. În repertoriul său lărgit⁵⁷, I. Marțian însuma ca localități cu așezări sau mărturii daco-getice ori vestigii legate de acestea:

⁴⁶ O. Göhl, NK, III, 1904, p. 94—96; apoi, *ibidem*, VIII, 1909, p. 64 și XIV, 1915, p. 84. Este vorba de tezaurul descoperit în 1903, într-un vas de piatră. Tezaurul era constituit din 167 monede din argint, dintre care 128 erau imitații de tetradrahme de Thasos, iar 39 imitații de tetradrahme de tipul Macedonia Prima. Majoritatea pieselor au fost contramarcate prin tăieturi, puncte, incizii pătrate. Monedele de Thasos aveau sigle simple sau contramarcate.

⁴⁷ *Idem*, NK, XVI, 1917, p. 51.

⁴⁸ S. Noe, Bibi. 2, p. 258—259.

⁴⁹ S. Rákoczy, BKL, XXXIX, 1906, p. 161.

⁵⁰ *Idem*, p. 469, 471.

⁵¹ *Idem*, p. 471. Despre descoperiri, vezi notele 21, 30, 41.

⁵² R. Forrer, KeltNum., p. 227, 359.

⁵³ *Idem*, p. 209.

⁵⁴ Printre alte descoperiri, C. Moisil analizează (BSN, X, 1913) pe cele de la Bogata, Ceușu de Cimpie, Mura Mică, Petelea, Seleuș (Zagăr), Senereuș.

⁵⁵ Primele cercetări și săpături au fost efectuate pe „Dealul Turcului“ la sfîrșitul secolului trecut, cf. C. Seraphim, KorrbI.VSL, XIII, 1899, p. 1—4.

⁵⁶ Bibliografia referitoare la așezarea de pe „Dealul Turcului“ este foarte vastă. O bibliografie orientativă, dar nu exhaustivă, la I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 273—274 a. Descoperiri daco-getice s-au făcut ulterior și în alte puncte ale municipiului.

⁵⁷ O primă repertoriere a antichităților transilvănene făcută de I. Marțian, Viena, 1909; un repertoriu mai larg, mai corect, la care face referire, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal* (=I. Marțian, Rep.), Bistrița, 1920. Unele așezări sau vestigii daco-getice au fost menționate și în *Urme din războaiele romanilor cu dacii* (=I. Marțian, *Urme*), Cluj, 1921.

Bogata⁵⁸, Ceuașu de Cîmpie⁵⁹, Deda⁶⁰, Dedrad⁶¹, Hetiur⁶², Măgheruș⁶³, Petelea⁶⁴, Reghin⁶⁵, Seleuș⁶⁶ (com. Zagăr), Senereuș⁶⁷, Sighișoara⁶⁸, Șăușa⁶⁹ și Tîrgu Mureș⁷⁰.

Lor li se vor adăuga tezaurul monetar de la Dîmbău⁷¹ (com. Adămuș).

L. Ruzicka va reanaliza (1922) descoperirile de la Bogata și Ceuașu de Cîmpie⁷².

Puțin mai târziu (1924), D. Popescu va întreprinde, la sugestia lui V. Pârvan și insistențele lui A. Filimon, săpături sistematice la Lechința (com. Iernut), în punctul „Săliște“⁷³, unde a decoperat, în parte, o așezare de lungă durată, care conține și vestigii dacice. În aceeași vreme, C. Moisil va readuce în atenție descoperirile de la Hetiur⁷⁴, Senereuș⁷⁵ ș.a.

Interesat îndeaproape de antichitățile transilvănene, de descoperirile de la Lechința și Suseni, savantul V. Pârvan face dese referiri în monumentală sa lucrare *Getica* (București, 1926) sau în alte lucrări și asupra unor vestigii dacico-getice, descoperite mai dinainte, din județul Mureș, ca cele de la Hetiur⁷⁶, Petelea⁷⁷, Reghin⁷⁸, Roua⁷⁹ (com. Fîntînele), Senereuș⁸⁰, Sighișoara⁸¹, Șaeș⁸² sau Șăușa⁸³. Vasile Christescu reamintește descoperirile de la Bogata⁸⁴, iar Al. Borza (1932) publică tezaurul de la Bord⁸⁵ (com. Cucerdea).

⁵⁸ I. Marțian, *Rep.*, p. 76; idem, BSN, XVI, 1921, p. 17; idem, CrNA, III, 1922, p. 55—57; tezaur de tetradrahme thasiene și de imitație locală dacice, descoperit în 1904; după Marțian ar fi fost circa 800 de piese. Punctul descoperirii nu se cunoaște.

⁵⁹ I. Marțian, *Rep.*, p. 76; idem, BSN, XVI, 1921, p. 17; idem, CrNA, III, 1922, p. 55—57.

⁶⁰ I. Marțian, *Urme*, p. 32, fig. 39; semnaleză, la est de localitate, pe o culme, „cetate dacică“, conservată în parte; semnaleză lui Marțian încă nu este confirmată.

⁶¹ I. Marțian, *Rep.*, p. 241.

⁶² *Ibidem*, p. 255.

⁶³ *Ibidem*, p. 410.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 515.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 548.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 615.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 617.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 621.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 655.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 677.

⁷¹ Tezaurul a fost descoperit în punctul „Fîntînele Mici“, în 1921. Știm din ceea ce s-a păstrat că tezaurul a fost format din 135 de denari imperiali și doi bulgări de argint. Monedele anterioare cuceririi romane aparțineau unor împărați (Nero-2; Galba-1; Vitellius-3; Vespasian-29; Ttius-5; Domițian-10; Nerva-5; Traian-44) cf. C. Preda, SCN, I, 1957, p. 113—131.

⁷² L. Ruzicka, CrNA, II, 1922, p. 61.

⁷³ D. Popescu, „Dacia“, II, 1925, p. 304—344.

⁷⁴ C. Moisil, CrNA, IV, 1924, p. 71.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 70.

⁷⁶ V. Pârvan, *Getica*, p. 545, 547—548, 559, 623 (il.).

⁷⁷ Idem, *Dacia*, p. 121.

⁷⁸ Idem, *Getica*, p. 610.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 579; cană, în Muzeul din Sf. Gheorghe.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 536, 545, 547, 548, 559.

⁸¹ *Ibidem*, p. 833.

⁸² *Ibidem*, p. 553, 555, 622, 708 (il.).

⁸³ *Ibidem*, p. 610.

⁸⁴ V. Christescu, *Viața economică a Daciei romane*, Pitești, 1929, p. 68; un fragment de tipar de cupă deliană, datînd din sec. I i.e.n. (în Muz. Ist. Trans.).

⁸⁵ Al. Borza, ACMI, 1930—1931, Cluj, 1932, p. 315—316; tezaurul, din argint descoperit în 1932, a fost constituit din circa 200 denari republicani romani, din care s-au putut recupera 190 piese, eșalonate cronologic de la sf. sec. III-44 i.e.n. Despre acest tezaur, vezi B. Mitrea, Z. Székely, *Materiale*, II, 1956, p. 680, nr. 20.

La aceste cercetări, revalorificări sau săpături restrînse trebuie adăugate cercetările efectuate de inimosul cărturar local, creator de instituții de cultură, printre care și Muzeul județean Mureș, Aurel Filimon. Printre numeroasele preocupări (etnografie, biblioteconomie etc.), cu urmări pozitive în cultura mureșeană, A. Filimon a adus un serios aport și în cercetarea arheologică locală⁸⁶. Pe lângă efectuarea săpăturilor în importanta așezare rurală romană de la Cristești (1928), Filimon a descoperit vestigiile dacice de la Crăciunești⁸⁷ (două vase lucrate cu mîna și o ceașcă dacică din perioada clasică; un brăzdar din fier; piese în Muzeul județean Mureș; vasele inv. nr. 267—268).

În cazul așezării de la Cristești, Filimon făcea remarca justă, considerînd, pe baza unor elemente de inventar, că aceasta a fost clădită pe o veche așezare dacică⁸⁸. Din săpăturile lui se păstrează în Muzeul județean Mureș ceramică dacică, lucrată la roată sau cu mîna, un brăzdar din fier ș.a.

Cu eforturile lui A. Filimon de a întregi cit mai mult, prin elemente documentare, imaginea despre civilizația daco-getică în județul Mureș, se încheie cercetarea acestei civilizații în perioada interbelică. Ca ultime preocupări în această perioadă le-am putea aminti pe cele ale lui D. Popescu, care revine asupra unor descoperiri mai vechi: Hetiur⁸⁹, Singer⁹⁰, Șaeș⁹¹ etc.

În perioada celui de al doilea război mondial M. Roska reia și înregistrează în repertoriul său (1942)⁹² descoperirile de acest gen din actualul județ Mureș, cunoscute pînă atunci. În același an, J. Novák a efectuat săpături sumare la Breaza⁹³. Aici, între șoseaua care duce spre Reghin și moară, J. Novák a descoperit o așezare, care a fost locuită și în perioada dacică, din care a scos la suprafață vase (o cană bitronconică și o ceașcă dacică — Muzeul de Istorie al Transilvaniei), din faza clasică.

Pe valea Mureșului, cercetările și sondajele prof. D. și I. Berciu⁹⁴ au dus la noi descoperiri: la Bogata, pe malul drept al Mureșului, la locul numit „Sub vii” — fragmente ceramice Latène; la Cuci — din punctul „Berc”, situat de-a lungul malului drept al Mureșului, începînd de la podul „Ițitor”, de asemenea fragmente ceramice Latène; la Dătășeni (com. Cuci), în punctul „Tăul Rotund”, situat la 2 km sud de sat — fragmente ceramice daco-getice. La Șăușa cei doi cercetători au descoperit de asemenea fragmente ceramice dacice (azi în mz. Aiud).

⁸⁶ Un studiu care va cuprinde și aspecte din cercetarea arheologică a lui A. Filimon avem în pregătire pentru „Revista muzeelor”.

⁸⁷ Cf. I. H. Crișan, *Ceașcă dacică. Contribuții la cunoașterea culturii materiale și a istoriei dacilor*, în SCȘ, Cluj, VI, 3—4, 1955, p. 141 (=I. H. Crișan, *Ceașca dacică*); idem, *Ceramica*, p. 260, nr. 92.

⁸⁸ A. Filimon, *Cristești (Sangidava ?)*, în RPHN, II—IV, 1940, p. 7.

⁸⁹ D. Popescu, „Dacia”, VII—VIII, 1937—1940, p. 196, 199.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 191, 201 (il.); *torques* dacic din argint răsucit, cu capete stilizate în formă de cap de animal, din Latène III, găsit pe teritoriul satului, cunoscut mai dinainte (ArchErt., XXIX, 1909, p. 380), după unii autori (R. Florescu, I. Miclea, *Tezaure transilvane în Kunsthistorisches Museum din Viena*, 1979, fig. 2, nr. 21 (=R. Florescu, I. Miclea, *Tezaure*) ar fi fost un tezaur din care au provenit două *torques-uri*.

⁹¹ D. Popescu, loc. cit., p. 190, nr. 201; tezaur dacic din argint format din obiecte de podoabă (6 fibule, 2 coliere, 1 pandantiv în formă de secure, 1 lanț, verigi de lanț, 1 tub mic; în Muzeul Brukenthal, Sibiu, inv. nr. 750—760). Despre acest tezaur vezi și M. Părducz, AH, XXV, p. 60 (il.); K. Horedt, MBBM, IX—X, 1944, p. 110; L. Mărghitan, *Tezaure de argint dacice*, 1976, p. 56—57 (=L. Mărghitan, *Tezaure*); R. Florescu, I. Miclea, *Tezaure*, fig. 2, nr. 20.

⁹² Roska Márton, *Erdély régészeti repertórium*, I. Óskor, Cluj, 1942 (=M. Roska, *ErdRep*). Printre descoperirile cunoscute menționează pe cele de la Abuș (p. 12, nr. 2), Bord (p. 46, nr. 168), Budiu Mic (p. 103, nr. 3), Ceuașu de Cîmpie (p. 176, nr. 178 — pe „Dîmbul Rotund” monede etc.), Criș (p. 121, nr. 82), Hetiur (p. 105, nr. 31), Mădăraș (p. 178, nr. 192), Saschiz (p. 259, nr. 74 — monedă „barbară”), Seleuș (Zagăr; p. 129, nr. 205), Senereuș (p. 271, nr. 106), Sărățeni (p. 251, nr. 85 — cetate dacică), Șaeș (p. 243, nr. 41), Șăușa (p. 120—121, nr. 80) și Țigmandru (p. 52, nr. 7).

⁹³ K. Horedt și col., SCIV, III, 1952, p. 328.

⁹⁴ D. I. Berciu, „Apulum”, II, 1943—1945, p. 2, 20, 21.

În anii 1943 și 1944 i-au revenit în atenție lui C. Moisil unele tezaure monetare din județul Mureș (Ceuașu de Cîmpie, Mura Mică, Petelea, Seleuș (Zagăr)⁹⁵, în timp ce I. Paulovics descoperă în castrul de la Călugăreni (com. Eremitu) un denar roman republican (Augustus)⁹⁶.

După eliberare, îndeosebi în perioada de după reorganizarea cercetării arheologice pe criterii noi (1948), cercetarea civilizației strămoșilor noștri, sprijinită substanțial material și moral de conducerea partidului și statului, s-a bucurat de o atenție specială, fiind direcționată în coordonate de amplă perspectivă.

Raportată la aria județului Mureș și comparată cu ceea ce s-a obținut în acest domeniu pînă la eliberare, se constată că și în cazul acestui spațiu restrîns, ca și a timpului relativ scurt, rezultatele cercetării arheologice privind cercetarea civilizației daco-getice sînt edificatoare, chiar dacă cercetarea a avut pe plan local, mureșean, în anumite etape, lacune.

Efectuată de institutele de specialitate ale Academiei (Institutul de Arheologie-București, Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca), cît și de unele muzee din județ (Tîrgu Mureș, Sighișoara, Tîrnăveni), cu colaborarea institutelor amintite sau a altor muzee (Sfîntu Gheorghe), cercetarea a descoperit și a integrat în repertoriul arheologic al țării noi așezări, cu vestigii care au îmbogățit patrimoniul documentar al istoriei noastre naționale.

În perioada de la reorganizarea cercetării arheologice (1948) și pînă astăzi au fost explorate numeroase așezări sau puncte cu vestigii dacice sau au fost reanalizate, prin cercetări, descoperiri mai vechi.

Pe linia reanalizării unor depozite monetare se înscrie B. Mitrea, care face în 1945 utile considerații asupra acestora⁹⁷.

În 1944, la Cucerdea, pe „Dealul Podeiului“, prof. M. Petrescu-Dîmbovița descoperă o așezare Latène din faza clasică și o monedă mesambriotă⁹⁸. În 1950 sînt reuate săpăturile de la Cristești, în marea așezare rurală romană, din care au ieșit la iveală și vestigii dacice (ceramică)⁹⁹. Unii cercetători au considerat că ceramica ar fi fost confecționată în perioada preromană¹⁰⁰.

De asemenea au fost reuate săpăturile la Breaza. În 1951 sondajele efectuate de prof. D. Popescu și K. Horedt aici (reluînd săpăturile lui J. Novák, 1942) au scos la suprafață vestigii dacice (cană, ceașcă) din faza clasică¹⁰¹. Tot de aici, N. Vlăsa a adus în circuitul științific vase și fragmente de vase provenite, probabil, dintr-o necropolă de incinerare dacică din a doua fază a civilizației.

În aceeași vreme au fost reuate și săpăturile de la Lechința, de pe platoul „Săliște“¹⁰², care au dovedit existența unui nivel de locuire din etapa mijlocie Latène (sec. III—II î.e.n.), cu bogate resturi ceramice. În așezare a fost descoperit și un important depozit (1951) de unelte agricole dacice, constituit din două rîșnițe

⁹⁵ C. Moisil; Ceuașu de Cîmpie, CrNA, XII, 1943, p. 161), Mura Mică (Balcania“, VII, 1944, p. 18), Petelea (CrNA, XVII, 1943, p. 163; idem, „Balcania“, VII, 1944, p. 19), Seleuș-Zagăr (CrNA, XVII, 1943, p. 163; idem, „Balcania“, VII, 1944, p. 19).

⁹⁶ I. Paulovics, *Dacia, keleti határvonala és az ugynevezett „dak“ ezüstkincsek kérdése*, Cluj, 1944, p. 25—26, 32.

⁹⁷ B. Mitrea, EDR, X, 1945, p. 1—154.

⁹⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, SCS, Iași, II, 1951, p. 519—520; referitor la descoperire, N. Vlăsa, ActaMN, II, 1965, p. 24, nr. 7; Al. Popa, „Marisia“, V, 1975, p. 23.

⁹⁹ D. Popescu, *Materiale*, II, 1956, p. 179, și fig. 115, nr. 12.

¹⁰⁰ D. Popescu, loc. cit. În schimb, D. Protase (*Problema continuității în Daci în lumina arheologiei și numismaticii*, București, 1966 = D. Protase, *Problema continuității*; idem, *Autohtonii*) consideră ceramica dacică de la Cristești produsă în epoca romană.

¹⁰¹ K. Horedt și col., SCIV, III, 1952, p. 327—328; I. H. Crișan, *Ceașca dacică*, p. 139; idem, *Ceramica*, p. 256, nr. 43 a-b.

¹⁰² K. Horedt și col., SCIV, III, 1952, p. 324; idem, ActaMN, III, 1966, p. 407—409; K. Horedt, SAA, p. 55, nr. 4; M. Macrea, „Dacia“, N.S., I, 1957, p. 206; I. H. Crișan, SCIV, XI, 1960, 2, p. 293; idem, *Ceașca dacică*, p. 142; idem, *Ceramica*, p. 266, nr. 165; D. Protase, *Problema continuității*, p. 36—37; idem, ActaMN, V, 1968, p. 508; idem, *Autohtonii*, p. 40; D. Popescu, SCIV, XII, 1961, I, p. 141, nr. 75.

rotative, cinci fiare de plug, trei manșoane, două seceri, scoabe, o verigă, o lamă de cuțit, un pumnal și un vâtrar.

Tot acum au fost începute și săpături la Morești (com. Ungheni) pe „Podei”¹⁰³. Ele au dezvelit în locuințele de suprafață și în bordeie ceramică grosolană lucrată cu mâna, datată, prin fibulele din argint descoperite, în Latène II (sec. III—II î.e.n.). Săpăturile efectuate și în alte puncte la Morești (Borsofed, Pîriul Cetății) au demonstrat și în acestea existența unor vestigii Latène.

La Tîrgu Mureș cercetările de suprafață, efectuate de N. Vlassa în anii 1951—1952, au identificat vestigii dacice la „Fabrica veche de cărămizi” și la „Cotitura Dîmbului”¹⁰⁴, iar la Sîngeorgiu de Mureș, între localitate și Chinari, pe prima terasă din stînga Mureșului, prin cercetările lui M. Rusu (1953—1954; materialele în Mz. Ist. Trans.), au ieșit la suprafață dintr-o mică așezare rurală fragmente ceramice dacice¹⁰⁵. Aceeași situație a fost surprinsă la Cipău¹⁰⁰ (com. Iernuț). În punctul „Cipăul Mic”, situat în dreapta șoselei Orga-Cipău, același cercetător (M. Rusu) a cules, între 1953—1954, dintr-o așezare rurală, numeroase fragmente ceramice, lucrate cu mâna.

Săpăturile efectuate (1954) în punctul „Pe șes” (Sfîntu Gheorghe, com. Iernuț) au dezvelit un bordei dacic, oval, un cuptor cu vase, decorate cu briu alveolar și butoni, ceramică datată în sec. III—II î.e.n.¹⁰⁷

Numismatica cunoaște și ea progrese, se îmbogățește. În 1953, la Luduș, pe teritoriul fabricii de zahăr, în construcție, a fost descoperit un tezaur monetar¹⁰⁸. Puțin mai târziu (1956), B. Mitrea și Z. Székely fac noi considerații asupra unor tezaure monetare descoperite, printre care și unele din județul Mureș¹⁰⁹. Preocupări de acest gen are și K. Horedt¹¹⁰, iar D. Popescu revine asupra tezaurelor de la Hetiur și Senereuș¹¹¹, ca și C. Preda¹¹².

Pe această linie a cercetării civilizației daco-getice Székely Zoltán a efectuat cercetări, apoi săpături sistematice la Bezid¹¹³ (com. Sîngeorgiu de Pădure), unde a scos la suprafață, din două puncte topografice (terenul lui Ráduly Ferenc, „Sare de mătase”), între altele, și fragmente de vase din perioada Latène. Același cercetător a descoperit, cu prilejul săpăturilor din 1960, ceramică dacică modelată cu mâna și în castrul sau preajma castrului de la Călugăreni.

¹⁰³ K. Horedt și col., SCIV, III, 1952, p. 328—344; *ibidem*, IV, 1953, p. 275—306; *ibidem*, V, 1954, p. 206—207, 214; idem, *Materiale*, V, p. 85—86; K. Horedt, SAA, p. 56, nr. 7.

¹⁰⁴ N. Vlassa, ActaMN, II, p. 22.

¹⁰⁵ D. Protase, *Autohtonii*, p. 71.

¹⁰⁰ N. Vlassa, ActaMN, p. 29; D. Protase, *Autohtonii*, p. 47.

¹⁰⁷ K. Horedt și col., SCIV, VI, 1955, 3—4, p. 661, 671; N. Vlassa, ActaMN, II, p. 26, nr. 11; M. Rusu, ActaMN, III, 1966, p. 402, nr. 2; D. Protase, *Autohtonii*, p. 68—69.

¹⁰⁸ B. Mitrea, SCIV, 16, 1965, 3, 611, nr. 28; tezaur roman republican; două piese au ajuns în colecție particulară.

¹⁰⁹ B. Mitrea-Z. Székely, *Materiale*, II, 1956. Printre tezaurele prezentate: Albești (tezaur de denari romani republicani, descoperit mai de mult; cele 10 piese salvate se eșalonează cronologic: jumătatea sec. II — 49 î.e.n.; p. 680, nr. 25); Bord (p. 680, nr. 20); Ilieni (com. Gheorghe Doja; tezaurul descoperit în 1877 în pădurea de stejari „Dealul Mare”; din tezaur (circa 200—230 piese) au fost salvate 107 monede, cele mai vechi fiind din prima jumătate a sec. II î.e.n., cea mai recentă din jurul anului 44 î.e.n. Între piese este și una locală care imită un denar roman republican; p. 678, nr. 2); Reghin (p. 679, nr. 17); Sighișoara (p. 680, nr. 19); Șaeș (p. 680, nr. 19) și Tîrgu Mureș (p. 679, nr. 16).

¹¹⁰ K. Horedt, SCIV, VII, 1956, 3—4, p. 398; tezaurul de la Vădaș (constituit din 49 denari romani republicani și 3 denari romani de la Augustus etc.).

¹¹¹ D. Popescu, *Materiale*, II, 1956, p. 235.

¹¹² C. Preda, SCN, I, 1957, p. 113—132 (Dîmbău); idem, SCIV, VIII, 1957, 1—4, p. 116, nr. 10 (Senereuș).

¹¹³ Székely Z., *Materiale*, VIII, 1972, p. 334—335; D. Protase, *Problema continuității*, p. 47; idem, *Autohtonii*, p. 147. La Bezid s-au descoperit și cuptoare pentru reducerea minereului de fier, datate de autor în sec. IV e.n. H. Daicovicu (*Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972, p. 6, nr. 23; = H. Daicovicu, *Dacia*) le datează în sec. II î.e.n.

La Ghindari, săpăturile făcute în „cetatea lui Maka“ au dovedit că această cetate, construită cu incintă în piatră, distrusă în veacul trecut, a fost edificată peste o așezare dacică¹¹⁴.

O așezare dacică a fost descoperită și la Sălașuri, în punctul „Cărămidărie“¹¹⁵. Așezarea situată la est de sat, în valea riului Himos, suprapusă de o alta, prefeudală, a fost săpată între anii 1958—1961. Săpăturile au scos la suprafață șase locuințe-bordeie cu diverse materiale, inclusiv două monede imperiale din argint de la Vespasian și Nerva, materiale care datează așezarea în Latène-ul târziu. În localitate, în punctul „Tonorok“, s-a descoperit și un tezaur monetar (cu 3198 piese), o parte din monede (730) sînt anterioare cuceririi romane.

În aceeași perioadă D. Protase și N. Vlassa evidențiau prezența unor fragmente ceramice dacice din faza a H-a Latène la ICIA-Cipău¹¹⁶ (com. Ogra), iar A. Zrinyi vestigii la Corunca (com. Livezeri)¹¹⁷. În 1962, la Lăscud sînt descoperiți, în valea Agrișului, doi denari romani republicani (Muzeul din Tirnăveni)¹¹⁸ și piese de aceeași factură sînt aduse în circuit și de la Zau, la est de comună, în punctul „Lîngă Tău“¹¹⁹, ultimele aparținînd monedelor Q. Curtius-M. Silenus.

Săpăturile de la Bernadea, la „Dîmbău“ (1966)¹²⁰, efectuate de I. Glodariu și N. Vlassa, au descoperit o așezare cu bordeie dacice (inventar : ceramică, creuzete, obiecte din fier etc.). Urme din perioada Latène au fost descoperite și într-o așezare, astăzi distrusă, de pe teritoriul vechiului cimitir din Iernut¹²¹.

Gama vestigiilor daco-getice s-a îmbogățit în acești ani continuu, fie prin descoperiri întîmplătoare ca cele de la Cristești¹²², Dătășeni¹²³ (1969), Iernut¹²⁴, Ozd¹²⁵ (com. Bichiș) (1967), Roteni¹²⁶ (com. Acățari), Remetea¹²⁷ Tîrgu Mureș, Tîrgu Mureș¹²⁸, fie prin sondaje sau săpături sistematice, or prin reconsiderarea unor descoperiri mai vechi.

Săpăturile efectuate la Sighișoara au descoperit vestigii de civilizație daco-getă și în alte puncte ale municipiului : la „Cătunul Viilor“ (vas fragmentar elementic din sec. II—I î.e.n.), la „Pîrîul Hotarului“, la „Podmoale“ (așezare cu ceramică din etapa clasică¹²⁹).

Reconsiderarea unor descoperiri mai vechi au determinat stabilirea apartenenței lor la civilizația daco-getă. Amintim pe cele de la Cecălaca¹³⁰ (com. Ațintiș),

¹¹⁴ D. Popescu, SCIV, XII, 1961, 1, p. 142, nr. 88 ; Szekely Z., *Materiale*, IX, 1970, p. 302.

¹¹⁵ D. Popescu, SCIV, XII, 1961, 1, p. 138, nr. 51 și XIII, 1962, 1, p. 54, nr. 56 ; Szekely Z., *Materiale*, VIII, p. 337—338, IX, p. 298—301 ; idem, „Marisia“, V, 1975, p. 71—80. Pentru tezaur : I. Molnár, J. Winkler, *ActaMN*, II, p. 265—289 ; M. Chițescu, SCIV, 19, 1968, 4, p. 663—668.

¹¹⁶ D. Protase, N. Vlassa, *Materiale*, VI, 1959, p. 448—450.

¹¹⁷ O ceașcă și o rișniță (în Muz. jud. Mureș).

¹¹⁸ E. Chirilă și col., *ActaMN*, IV, 1967, p. 458, nr. 16—17 ; B. Mitrea, SCIV, 20, 1969, p. 166, nr. 28.

¹¹⁹ E. Chirilă, *ActaMN*, VII, 1970, p. 508, nr. 10.

¹²⁰ D. Popescu, SCIV, 19, 1968, 4, p. 684, nr. 54 și 21, 1970, 3, p. 494, nr. 15 ; idem, „Dacia“, N.S., XII, 1968, p. 428, nr. 54 și XIV, 1970, p. 432, nr. 15.

¹²¹ N. Vlassa, *ActaMN*, II, p. 32, nr. 15 h.

¹²² De la Cristești, Zrinyi a recuperat o sica și o ceașcă tronconică din faza clasică (în Muz. jud. Mureș).

¹²³ Vas mare de provizii (Muz. jud. Mureș).

¹²⁴ De la Casa Agronomului — două cești din faza clasică (Zrinyi ; Muz. jud. Mureș).

¹²⁵ În colecția Horváth au fost determinate de Zrinyi fragmente ceramice dacice, din faza clasică.

¹²⁶ Vas de provizii (Zrinyi ; Muz. jud. Mureș).

¹²⁷ Vas ornamentat cu brîu alveolar (Zrinyi ; Muz. jud. Mureș).

¹²⁸ Două phalere găsite în curtea școlii nr. 2 din municipiu (Zrinyi, Muz. jud. Mureș).

¹²⁹ I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 274, nr. 266 b, f.

¹³⁰ Herepey K., *AFM*, II/1, p. 77 (ceramică, descoperită în „morminte tumulare“ (?)).

Ernei¹³¹, Mureșeni¹³²—Tîrgu Mureș, Pănet¹³³ sau Tîrnăveni¹³⁴. Concomitent s-a făcut și reconsiderarea unor tezaure monetare sau menționarea unor noi piese (Cozma¹³⁵, Saschiz¹³⁶, Voivodeni¹³⁷ etc.).

Ultimul deceniu a adus noi contribuții, completînd repertoriul descoperirilor daco-gete. Cercetările și săpăturile efectuate pe valea Luțului (Dedrad, Batoș) au scos la iveală noi așezări cu vestigii din epoca Latène¹³⁸. O așezare dacică a fost descoperită și la Gogan (com. Bahnea), în vatra satului¹³⁹. La Sovata și Zau au fost efectuate noi descoperiri monetare romane¹⁴⁰. La Sighișoara, pe platoul central al cetății („casa Vlad Dracul“), săpăturile lui Gh. Baltag, din 1975, au descoperit o așezare daco-getă, datată prin ceramică în faza mijlocie Latène (sec. III—II î.e.n.)¹⁴¹.

O ceramică dacică fină, ornamentată a fost descoperită și în punctul topografic „Herțeș“¹⁴².

Vestigii daco-getice au mai fost găsite (1977) și la Archita¹⁴³ (com. Vinători ; ceramică în două puncte din zona C.A.P.), Boiu¹⁴⁴ (com. Albești), în punctul „Fața Mică“, Criș¹⁴⁵, în locul „Ciorănel“ și la Vinători¹⁴⁶, pe „Dealul Rotund“, iar în ultimii ani (1978—1980) la Voivodeni, în punctul „La școală“¹⁴⁷.

Acestor mărturii li se adaugă vestigiile păstrate în unele colecții școlare (Adămuș, Cucerdea, Cuci, Luduș), ca și descoperirile monetare. Toate completează imaginea cercetătorului despre civilizația dacică în aria județului Mureș.

Unele lucrări speciale sau de sinteză apărute în ultimul deceniu¹⁴⁸ prezintă în detaliu sau în ansamblu majoritatea vestigiilor descoperite în județul Mureș, dar nu pe toate. Nici noi nu le-am enumerat în întregime, ci selectiv. Cele prezentate sînt însă edificatoare pentru a aprecia valoarea și semnificația civilizației daco-gete în spațiul județului Mureș.

Am subliniat, sumar, la început că, în ansamblu, cercetarea civilizației daco-getice în județul Mureș a adus, în anii de după eliberare, contribuții substanțiale, înregistrînd noi fapte documentare, completînd — prin aducerea în circuitul științific a acestora — repertoriul arheologic al țării în această etapă.

¹³¹ I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 262, nr. 119 (ceașcă dacică din faza clasică ; Mz. Inst. Trans., inv. I, 3054).

¹³² *Ibidem*, p. 268, nr. 193 (aceiași tip de obiect ; Muz. Inst. Trans., inv. 1984).

¹³³ Székely Z., *SCIV*, 16, 1965, 1, p. 64 (2 brățări de argint cu capete de șarpe, găsite în 1933).

¹³⁴ I. H. Crișan, *Ceramica*, p. 278, nr. 313 (vas, probabil din faza clasică, în Muz. Deva).

¹³⁵ J. Winkler, *SCȘ*, Cluj, VI, 1—2, 1955, p. 124, nr. 3 ; *idem*, *SCIV*, 23, 1972, 2, p. 185 (cele două monede de tip Koson, descoperite în 1902).

¹³⁶ J. Winkler, *ActaMN*, III, 1966, p. 92 ; piesele de la Saschiz imitate după drahmele sau hemidrahmele lui Filip II Arideul.

¹³⁷ D. Protase, *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 148, nr. 13 (denar al lui M. Antonius).

¹³⁸ Materialele de la Dedrad în „colecția M. Câmpean“ (Muz. jud. Mureș) ; pentru cele de la Batoș „Gledinel“, vezi Valeriu Lazăr, „Apulum“, XIII.

¹³⁹ D. Protase, *Autohtonii*, p. 51.

¹⁴⁰ Sovata (1975) — un aureus de la Vespasian ; Zau (1980) denar republican roman din argint (ambele în Muz. jud. Mureș).

¹⁴¹ Gh. Baltag, „*Marisia*“, VI, 1976, p. 89—93.

¹⁴² T. Soroceanu și col., „*Marisia*“, VII, 1977, p. 61.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 57—58.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 58.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 58.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 60.

¹⁴⁷ Așezarea a fost descoperită de prof. Bartha Zoltán din Voivodeni, făcută cunoscut de V. Lazăr. Săpături, M. Petică, cf. „*Marisia*“, VIII, p. 81—89 și IX, p. 127—133.

¹⁴⁸ Vezi, mai cu seamă : I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, în care prezintă importurile, imitațiile, tezaurele monetare sau descoperirile monetare izolate elenistice și romane ; R. Florescu, *I. Miclea, Tezaure ; D. Protase, Autohtonii ș.a.*

Tot odată, am arătat că cercetarea arheologică locală a avut în această perioadă și lacune, dintre care ar putea fi amintită în primul rînd orientarea, în sensul că ea a fost dirijată uneori cu precădere spre studierea orînduirii comunei primitive și sclavagiste, fiind subestimate perioada dacă, perioadele prefeudală și feudală timpurie.

Spații ale județului Mureș (valea Mureșului superior, valea Gurghiului, zona Cîmpiei Transilvaniei) nu au intrat decît întîmplător în obiectivele cercetării, or descoperiri izolate, din alte perioade, ieșite fortuit la iveală în aceste spații geografice, arată că și în cazul descoperirilor daco-getice pot apare elemente de surpriză documentară.

Asemenea carențe au început a fi înlăturate încă din 1974, cercetarea arheologică a civilizației daco-getice aducînd an de an în circuitul științific noi obiective și valori documentare, menite să limpezească aspecte, să întregască imaginea trecutului multimilenar al acestui spațiu străvechi românesc de țară.

DIE FORSCHUNG DER DAKO-GETISCHEN ZIVILISATION IN DEM KREIS MUREȘ

Zusammenfassung

Die Forschung der dako-getischen Zivilisation in dem Kreis Mureș hat eine Existenz von über ein Jahrhundert. Sie hat an der Mitte des vergangenen Jahrhunderts begonnen durch J. G. Seidl, M. J. Ackner, E. A. Bielz, Gr. Tocilescu usw.

In der ersten Hälfte des XX-ten Jahrhunderts die Forschung der dako-getischen Zivilisation hat einen noch grösseren Umfang genommen seiend in der Beachtung einiger Forscher begriffen, wie A. Filimon, D. Popescu, Dumitru Berciu, Ion Berciu, Vasile Pârvan, welche sie in grossen geographischen Raumbekannt machten.

In dem Jahren nach der Befreiung (1944), die Forschung der dako-getischen Zivilisation in Raume des Kreises hat eine bemerkungswerte Entwicklung gekannt dank der moralischen und materiellen Unterstützung des Staates, durch Forscher wie D. Popescu, K. Horedt, Z. Székely, M. Rusu, D. Protase, N. Lupu, I. H. Crișan usw., welche in dem wissenschaftlichen Kreislauf neue dokumentarische Werte brachten aus diesem uralten Landesraum.

Der Verfasser stellt uns dass die grössere dako-getische Entdeckungen aus dem Kreis Mureș und ihre wissenschaftliche Bedeutung, so wie sie aus der Forschung hervorgehen.